

میرهکتیا بدلیس

پشتی کوشتنا میر شهرفخانی دیرۆکنقیس
۱۶۱۷-۱۶۰۱

■ دهرازیڼک :

ژبهه ئهقی چهندي ل بدلیس هه تشت هاتنه گهورين
مينا دهستههلاتدار , رهنگي دهستههلاتي , گهورينين نابووري
نهئارامي وگوهوشينا جفاكي, ئاسايشهكا سست ولاواز, وگهلهك
قهريژين دي كو دناف ريژين بهشي ئيكيدي ژ ئهقي قهكولينيدا
هاتبوون بهحسكرن.

ههژيبه بيژين ل ئهوي دهمي شهرفخان هاتيه
كوشتن پهيوهندي دناف بهرا ئوسماني وسهفهوپاندا گهلهك
خراب بوون, وههه ئهق چهنده زي ئهگهرك بوو ژ ئهگهريڼ
كوشتنا ئهوي, چوونكه ئوسماني دترسيان ميرگهها بدلیس يا
بهيز ژ ههه لايهكي قه ببت لايهنگري سهفهويان ومهترسي
لچهپهريڼ رۆژههلات پهيداين.

پشتی کو میر شهرفخانی پینجی (دیرۆکنقیس) ژ لایڼ
ئوسمانیيان قه هاتیه کوشتن ل سالا ۱۶۰۱ گهلهك قهريژين
خراب لدويف خوهقه هيلان و ب راستی ميرگهه ژ قوناغهكي
بهرفه ئيكا دي بريئوخست, بهلكو دشين بيژن بارودوخ ل
كوردستاني ههميئ بهرفه ئاقارهكي نوي چوو, چونكه كوشتنا
ميرهكي سهنگ گران مينا ميرئ ناقبري نامهيهك قهشارتي
بوو ژ بو ههموو ميرين كورد وههه كوردهكي كو خوهدي
وخودايين ئاخ وبرياري ئوسمانينه و نابت كهسهك ويهك
ببت ژ فهلهكا ئيستانبوولي دهركهقت, يان ببت گهف لسهه
ئاسايشا نهتهوهييا دهولهتي.

هيژا (د. ماجد محمد یونس) د هژمارا ۱۳ ژ گوفارا مه بابتهك ل ژير نافونيشاني
(ميرهکتيا بدلیس پشتی کوشتنا میر شهرفخانی دیرۆکنقیس) بو پتر تيگههشتنا
ئهقي بابتهی هوونين بهريژ دكارن بزقرن هژمارا زي گوتي.

گوفارا رووگهه ژماره (۱۳) پاييز و زقستانا ۲۰۲۱

ل ۲۲ کانینا دووئ ل سالا ۱۶۰۳ سولتان محمدهئ سئیی وهغهر دویماهیئ دکت، وکورئ ئهوی ئهمدهئ ئیکئ عهرشئ سهلتهنهئ وهردگرت (۱۶۰۳-۱۶۱۷)، وپشتی وهرگرتنا ئهوی ژبو دهستههلاتا ئوسمانیان بدهمکئ کورت بریاردان ههوهویهکا لهشکهری بشین دژی دهقهرئ سنووریین سهفهویان، و بتایبهت لدهقهرئ سهلماسئ کول ئهوی دهی ل ژیر دهستههلاتا غازی بهگ کورئ شاهقولی یئ سهفهوی بوولهورا ئه وهچاربوو داخووا هاریکاریئ ژ شاه عهباسی (۱۵۸۸-۱۶۲۹) بکت، شاه عهباسی بریارد بلهز دههوارا غازی بهگی بچن، لئ ل ئهوی دهی هیژئین ئوسمانی ل تهبریئ

سولتان ئهمدهئ ئیکئ سهکرده جغاله زاده سینان پاشا دهستنیشانکر وهک سهکرده بو میحوهرئ رۆژههلات، بمهرما برنا ههوهویهکا لهشکهری یا فراوان دژی سهفهویان، و ل ناقهراستا سالا ۱۶۰۴ والیی وائی ئهمده پاشا گههشته لهشکهرئ سینان پاشای، ههروهسا والیی ئهرزهرومی کوسه سهفه پاشا، وژئهگهرئ هاتنا وهرزئ زقستانئ ههوهویا لهشکهری هاته گیروکرن ژبوو سالا پاشتر، ژبه قئ چهندئ سینان پاشای زقستانا خوه ل وائی بوراندول زقستانا ناقبری ئهمده پاشای وهغهر دویماهیئ کر، ودهولهتا

ئوسمانی عهلی ئاغا لجهئ وی دهستنیشان کر وهک والیی وائی یئ نوو، و ددوو قرا سینان پاشای بریارد سهربازگهها لهشکهرئ خوه قهگوهیژت باژیرئ عادل جهواز، وپاشان ژ بو ئهرزهرومی چونکه شاه عهباس وسهفهوی نیژیک بوون ژ وائی، و ل دهمی شاهی ئهف چنده گوه لیبوی هیژش ئینا سه وائی و دورپیچکر بو پتر ژ ههیهکهئ بئ کو بشیت چ پیشقهچوونهکئ بکت، لهورا

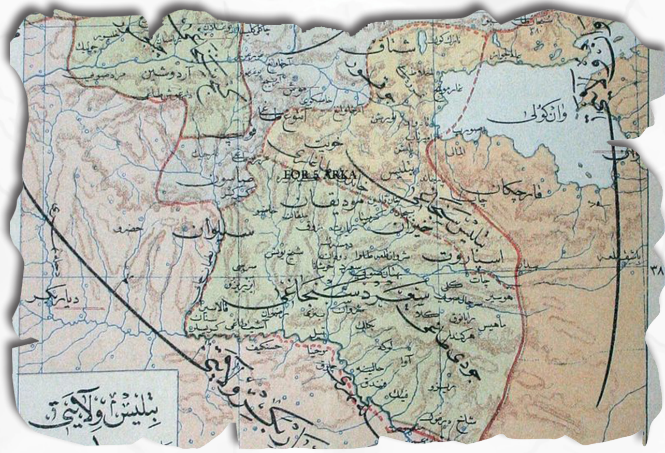
نهچار بوو بزقرت بوو ناف جوگرافیا سهفهویان، وبقئ چهندئ سینان پاشای هیژشهک بر دژی تهبریئ ل ۶ تهباخا سالا ۱۶۰۴، وشیا قزلباشان برهنگهکئ کریت بشکینت، وژلایئ خوهقه کوسه سهفه پاشای بریارد دویفکهتنا سهفهویئ شکهستی بکت، لئ ئه کفت د بووسهیهکا سهفهوی دا وهیژئ ئهوی ژناقچوون وئو بخوه هاته کوشتن.

”ل ئهوی دهمی شهرفخان هاتیه کوشتن پهیوهندی دناف بهرا ئوسمانی وسهفهویاندا گهلهک خراب بوون، وههه ئهف چنده ژئ تهگهرهک بوو ژ تهگهرئین کوشتنا ئهوی“

نهخشهئ ههقرکیئین ئیران و ئوسمانیان

وهخوانئ بوون و ئهقان هیژان هیژشهکا دژوار برن دژی غازی بهگی و دئنهجامدا غازی بهگی کهلهها خوه یا بناقئ (قارنی یارق) بهردا وئو ل گهل چند هزار شهکرهئین خوه بهرهف شاه عهباسی ب ریکهفتن، لئ ل ۲۸ ئیلونا ههمان سالی غازی بهگی هیژش دژی لهشکهری ئوسمانی ئازووت لدهقهره سو فییان و پشتی ژمارهیهک شهران شیا زینانئ مهن بگههینت لهشکهرئ ئوسمانی، لهورا شاه عهباسی شیا هیژش بکت دژی ئوسمانیان ل تهبریئ کول سالا ۱۵۸۵ هانبوو داگیرکن ژلایئ ئهوان قه، و شاهی شیا پشتی بهرگیریهکا سفک یا ئوسمانیان وان ژ تهبریئ دهربیخت.

دەربارەى مېرەكتيا بدلیسئ ل قى دەمى گەروكى ئىتالى پیترو دیلاقالا دیاردكت كو میر زیائەددین ل ئیستانبولی بوو بەرەما داخوازکنا ماف و دەقەرئین خوه كو ئوسمانیان دەست دەینابوو سەر برئکا وهزیر نافز پاشای، ولدویف داخوایا وی نافز پاشا هاته کوشتن ژلایئ ئوسمانیان فه، وئەگەرئ جییهجئ کرنا داخوازئین میری ئه بوو ئوسمانی ژ وئ چەندئ دترسیان زیائەددین بیت لابهنگرئ سەفەویان.

جەئ تیببئی یه كو میرئین کورد ژى هەلویستئ خوه بلەز دگوهورین وئی گومان ئەفان میران بچائئ بەرژەوهندیین خوه ومیرگههین خوه ل کاودانا دنیرین، ودبت جاران ژبەر ئەوان کاودان وگوهورین هەستیار ئین کو ل دەقەرئین سنووری پەیدابوون کو ئەو دکەتن دناف بەرا نالا ئوسمانی و بزماړئ سەفەوی دا، لەهوا جاران میرئین کورد بزووری هەفسەنگی دناف بەرا هەردوو هیزان دا دیاراستن، هەر وهسا وان دقیا کو هیلەکا زقربئ (خط رجعه) یو خوه بهیلن ل گەل هەردوو وهلاتان، ئەگەر هات وکاودانەکی نه چافەرئکری د ئایندهیدا پەیداوو.

چوونکه نەسووح پاشای وهغەرکر لەهوا (لاله موستهفا پاشا) لجهئ ئەوی هاته هەلیژارتن، لئ ئەوی ژى وهغەرکر ژبەری کو هەوو هیهکی دژئ ئوسمانیان بیت، ژبەر ئەقئ چەندئ چەپەرئ ئوسمانی یئ روژهلالت بی سەرکرده ما تا ساللا ۱۶۱۰ و ئەگەرئ ئەقئ چەندئ ژى ئەو بوو کو ئوسمانی مژوبلی ژناقیرنا ئەوان شورەش و بزاقئین بناقئ جەلالی هاتبوون بناق کەرن دژئ دەولەتی، ولدەمئ ئەو بزاقه هاتین ژناقیرن ژ لاین موراد پاشا قوبوچی فه، ئیکسەر قوبوچی هاته راسپاردن ژ بو سەرکیشیکرنا چەپەرئ روژهلالت، وقوبوچی دەهمان سال دا گەهشته پوژهلالاتی، ول ئەقئ دەمی بریار ژ ئیستانبولی بوو میرئین کورد ل روژهلالاتی هاتبوو کو دقئت کەلهه وئاسیگههین خوه نیژەن بکن، وچەک و تەقەمەنیان کومبکن.

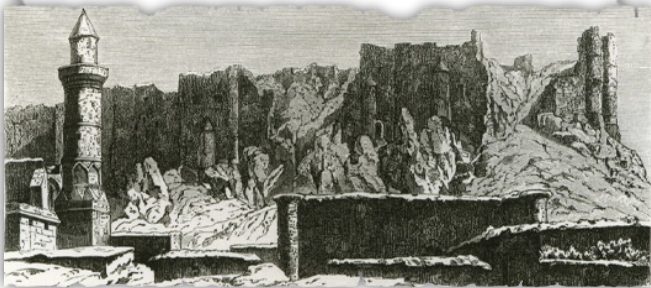
ل ساللا ۱۶۱۱ موراد پاشا قوبوچی وهغەرا دویماهیئ کر و دەهمان سالدا کەسەک دن هەر بناقئ نەسووح پاشا ل جهئ ئەوی هاته هەلیژارتن وهک سەرکردئ پوژهلالاتی، پاشان ئوسمانی وسەفەوی کەفتن ددان وستاندنان دا وگەهشتن پیککەفتنا بناقئ نەسووح پاشا هاتی بناقکرن، و بگوهی پیککەفتن ئوسمانی دەستبەرداری دەقەرئین تەبریز و نەخجوان وشیروان بوون بەرامبەر ۲۰۰ بارئین ئارمیشی وهک باجەبەکا سالانە.

لئ ئەف پیککەفتنە تەمەن کورت بوو، چوونکه ل ساللا ۱۶۱۵ ئوسمانیان هەوو هیهکا دن شاندى دژئ سەفەویان بسەرکیشیا وهزیر محەمەد پاشای، کو ل ساللا ۱۶۱۶ گەهشته ئەرزەرومی، هەر وهسا میرئین کورد هیرش برن سەر سەلماسئ.

تاریخ
په‌چه‌فی

— ۲۶۵ —

سردار اولور انده کلنر سردار کی خمشدر دیدی کی هزار سوز سو بلدی هر کس عقلی بشدوکی اوزره برهن و زردی و چنه کرستان چا در ل زین براغوب کیدن کده نک اولدی و اولکجه ه جان بولاط اوغلی حسین پاشا اون ابکی بیکدن مجاوز عسکر ایله و بتلیس حاکی رضاء الدین خان براقچ یک اکراد عسکر ایله کلورکن فرارایدن اکراد بکلر بته راست کلدیلو و عسکر صدوغن خبر آلدیلو کئندول دخی اختیار فرار ایندکلرین دیدیلر بونلر دخی آنلره ملحق اولوب معیت ایله دونوب کئدیلر جان بولاط زاده اجل مقدری ایشمش امیش و انده سرداره توقف ایندی سردار ایتسی اردوده قلان عسکری بانه جمع ایندی و وعده ز استمانلر و یردی و آلابلرین آتلندرب انجق اردو کئناز نه چقه بیلدی و دشمن جائینه کوز قولاغ اولوب طوردی دشمن طرفندن اصلا کلور کیدر بوق کورد یلر او یله وقتئ دخی ایشدی هر کس حیرته بوندن صکره نه ظهور ایدر دیرکن مکروان بکلر بکسی قجر پاشا وان عسکر دن باندنه قلنلر ایله برتد بیدر هر کس عله یربان اثواب وارزاقن ترکیسته باغلو و کیمسته احوال لرینه واقف اولماسون دیو آنلرین جادر لرینه قوید یلر و ابکندی وقتنده

دیمەنەکی
کەفەن ژ
کەلا وانئ

و تَقْلَه‌ه‌ق‌ی پیدابوو دسه‌ربازگه‌ها ئوسمانی دا ونه‌چاربوون بزق‌رن بوو وائی، ژبه‌ر ئه‌ق‌ئ چهن‌دئ ق‌رچق‌ای ه‌ی‌رش کره‌ سه‌ر وائی وچاره‌کا دن زق‌ری بو تهریزئ.

ژ ئه‌فا بووری دیاردبت کو کوردان قه‌باره‌کی گران هه‌بوو د هاوکیشه‌یا له‌شکهری یا ئوسمانی دا، وکورد وه‌ک هیکا ته‌رازایی بوون دپرانیا سه‌ره‌کفتننن ئه‌وان دا دژی سه‌فه‌ویان، وئی کورد ئوسمانی لاواز وشکه‌ستی بوون وئه‌فه‌ وانیه‌کا گرنه‌گه‌ کو دیروکی یئ سه‌لماندی، وگرننگر ئه‌وه‌ کو نه‌قین ئوسمانیان ئه‌ق‌ئ چهن‌دئ باش بزنان وباش بیر لی بکن.

هه‌روه‌سا دیاردبت کو میر زیئه‌ددین میرئ بدلیسی بوو تا ساللا ۱۶۱۷، وگومان دهن‌دئ دا نینه‌ کو ئوسمانیان هه‌لو‌یسته‌کئ نه‌رئینی وخراب ژ وی وه‌رگرتیه‌ چوونکه‌ ئه‌وی هیزین خوه‌ ژناق هیزین ئه‌وان قه‌کیشابوون کو دبن سه‌رکیشیا محهمه‌د پاشا ته‌که‌لی دا بوون، و دویر نینه‌ ئه‌ف چهن‌ده‌ ئه‌گه‌رئ لادانا زیئه‌ددینی بت ژ عه‌رشئ میره‌کتیا بدلیسی، چوونکه‌ پشتی ئه‌ق‌ئ روودائی ناقئ میرئ ناقبری دناف ژیده‌رین دیروکی دا ده‌رباز نابت، له‌ورا ئه‌م وه‌سا هزر دکن کو ئه‌و ژ پووستئ ئه‌وی هانتبت لادان.

ل ساللا ۱۶۱۷ سه‌رکردئ سه‌فه‌وی ق‌رچق‌ای خان ه‌ی‌رش بره‌ سه‌ر وائی، ژبه‌ر ق‌ئ چهن‌دئ وایی وائی محهمه‌د پاشا ته‌که‌لی ل گه‌ل له‌شکهرئ میرین میره‌کتین ولایه‌تا وائی وژوانا له‌شکهرئ میره‌کتیا بدلیسی بمه‌ره‌ما شه‌رکرنئ دژی هیزین سه‌فه‌وی ده‌رکه‌فتن، و چوونکه‌ ته‌که‌لی مروقه‌کی زق‌ر بوو ل گه‌ل کوردان و میرین ئه‌وان، ژ به‌ر ئه‌ق‌ئ چهن‌دئ میرین کورد بریاردان به‌شداری شه‌ری نه‌بن چوونکه‌ چ مفا تیدا نینه‌، و باشتر دیتن کو بزق‌رن میره‌کتین خوه‌ وباشی که‌له‌ین خوه‌ ئاسئ بکن، و میر زیئه‌ددین ئیکه‌م میر بوو ژ ناف له‌شکهرئ ته‌که‌لی خوه‌ قه‌کیشای پاشان یه‌حیا به‌گی هه‌کاری دا دویره‌لقی ده‌می ته‌که‌لی زانی کو میر زیئه‌ددین هاتیه‌ قه‌کیشان له‌ورا هه‌ول دا ریکئ ل یه‌حیا به‌گی بگرت داکو نه‌ه‌یته‌ قه‌کیشان، و شانده‌ک فریکر، ولده‌می شانده‌گه‌هشتی ئالوزی دناف به‌را هه‌ردوولایان پیدابوو و دئنه‌جام دا زه‌لامه‌ک ته‌که‌لی هاته‌ کوشتن، و ژبه‌ر ق‌ئ چهن‌دئ ته‌که‌لی گه‌له‌ک توره‌بوو و بریاردا یه‌حیا به‌گ لجه‌م ئه‌وی ئاماده‌بت، ولده‌می ناقبری ئاماده‌بووی شه‌ره‌ده‌ف دناف به‌را هه‌ردوویاندا پیدابوو، و ته‌که‌لی سق‌کاتی بمیرئ هه‌کاری کر، و دناف به‌ینه‌کی دا ته‌که‌لی ده‌ستئ خوه‌ دانا لسه‌ر شیرئ خوه‌، لقی‌رئ زه‌لامین یه‌حیا به‌گی هزرکرن کو ته‌که‌لی ئینیه‌ت هه‌یه‌ میری بکوژت، له‌ورا ه‌ی‌رش کرن سه‌ر ته‌که‌لی وکوشتن، ژلایی خوه‌قه‌ زه‌لامین ته‌که‌لی یه‌حیا به‌گ کوشتن

■ په‌راویز :

1. Orhan kılıç, III Murad devri imaldefterine göre tebriz eyaletindetimar düzeni, X111, Turk tarihi kongresi, (Ankara: 4-8 ekimi 1999), turk tarihi kurumu 2002, S. 2.
2. Orhan kılıç, A.E.S 22.
3. Orhan kılıç, 1585 yılında tebriz seferine, s 100
4. A.E, S 101
5. شاه عباس، مصدر پیشین، ج ۳، ص ۱۲۹.
6. Hasan Bey-zade Ahmed paşa, Hasan bey-zade Tarihi « metn ve indeks » (10031045/1595-1635), Hazırlayarı : şevki Nezihi Aykut, (Ankara : 2004), cilt 3 , S 836.
7. ل په‌رتوکا (Osmanli tarihi) یا ئیسماعیل حه‌قی ئوزون چارشلی بخله‌تی هاتیه‌ کو نه‌سوح پاشا زاقایی میر شه‌ره‌فخانی بدلیسی بوولئ یا درووست ئه‌وه‌ کو زاقایی میر شه‌ره‌فخانی بوو میرئ میره‌گه‌ها بوتان.
8. قره‌ جلیی زاده « عبد العزیز افندی، روجه‌ الابرار المبین بحقائق الاخبار، (بولاق : ۱۲۴۸)، ص ۰۰۴-۰۰۵.
9. ابراهیم بجوی، تاریخی بجوی، مگبعه‌ عامره، (استانبول : ۱۲۸۳ هـ)، ج ۲، ص ۲۶۶-۲۶۷.
10. شاه عباس، مصدر پیشین، ج ۳، ص ۱۲-۱۳، Hasan: Bey-zade Ahmed paşa, A.G.E, S 858.
11. بنیره : روجه‌ الحسین فی خلاصه‌ اخبار الخاقین (تاریخ نعیم)، (استانبول : ۱۲۸۱)، ج ۲، ص ۴۲۸.
12. Hasan Bey-zade Ahmed paşa, A.G.E, S 858.
13. A.E, S 858 – 859.
14. اسکندر بیک ترکمان، واله‌ اصفهانی، محمد بن یوسف، ژیل تاریخ عالم‌ ارای عباسی، تصحیح : سهیلی خوانساری، چاپخانه‌ اسلامییه، (ته‌ران : ۱۳۱۷ هـ.ش)، ج ۲، ص ۷۲۱.
15. هه‌زی گوتنی یه‌ کو میر زیئه‌ددینی د وان کاودانان دا دوو کورین خوه‌ و میرئ مووشی کوشتبوون بن کو ئه‌م ئه‌گه‌ران بزنان نیان ساللا ئه‌ف رویدانه‌ لئ پیدابوی، وئه‌ف زانیاریه‌ د قه‌کولینه‌کا (M. Dehqan, V.Genç) هاتیه‌ و فان قه‌کولهران ئه‌ف زانیاریه‌ ژ ژیده‌رین ئه‌رمه‌نی قه‌گوه‌استینه‌بو یتر زانیاریان بنیره : WHY WAS SHARAF KHÂN KILLED, Istanbul: ۱۹۸۸.
16. Academia.edu/VuralGenç
17. ده‌فتر موهمیه‌یا ژماره‌ ۷۸، بریارا ژماره‌ ۱۲۴۷.
18. ده‌فتر موهمیه‌یا ژماره‌ ۸۷، بریارا ژماره‌ ۱۱/۲۹۶ : ده‌فتر موهمیه‌یا ژماره‌ ۸۷، بریارا ژماره‌ ۱۰۰۰/۳۸۹.
19. نه‌سوح پاشا وه‌ک سهدرئ ئه‌عزمه‌ هاتبوو هه‌لبزارتن ژ لایی سولتان ئه‌حمه‌دئ ئیکئ قه‌وه‌هر بریارا سولتانئ ناقبری هاته‌ کوشتن ل ساللا ۱۶۱۴، بزق‌ره‌ بو : حسین مجیب المصری، ژیده‌رئ به‌رئ ل ۱۴۹-۱۴۸.
20. شاه عباس، مصدر پیشین، ص ۱۸-۱۷ :
21. Orhan kılıç, 1585 yılında tebriz seferine, s 102-103
22. شاه عباس، مصدر پیشین، ص ۲ : ۱۵۸۵، Orhan kılıç, 1585 yılında tebriz seferine, s 104-105
23. حسین بن مرتضی‌ استرابادی، مصدر پیشین، ص ۲۱۱
24. اسکندر بیک ترکمان، مصدر پیشین، ج ۲، ص ۹۲۳.
25. حسین بن مرتضی‌ استرابادی، مصدر پیشین، ص ۲۱۱.
26. اسکندر بیک ترکمان، مصدر پیشین، ج ۲، ص ۹۲۳ :
27. حسین بن مرتضی‌ استرابادی، مصدر پیشین، ص ۲۱۱.